

ÅRSRAPPORT 2023

Anmälningdirektivet för tekniska föreskrifter

Årsrapporten i korthet

Nationella tekniska föreskrifter skapar ofta hinder för den fria rörligheten för varor på den inre marknaden. EU har försökt komma till rätta med detta genom att inrätta ett europeiskt remissförfarande i form av direktiv (EU) 2015/1535 (anmälningsdirektivet) även kallat direktivet om insyn på den inre marknaden.¹ Anmälningsdirektivet är ett industripolitiskt verktyg för att upptäcka eventuella handelshinder innan de har någon negativ inverkan och utgör underlag för EU:s lagstiftning i framtiden.² Kommerskollegium är ansvarig myndighet för utrikeshandel, EU:s inre marknad och handelspolitik och varje år analyserar vi det föregående årets svenska och utländska anmälningar enligt anmälningsdirektivet.

Vi har under året noterat att anmälningar kopplat till Rysslands invasionskrig i Ukraina och den påföljande energikrisen minskat jämfört med 2022. Anmälningar kopplat till cirkulär ekonomi och hållbarhet är fortsatt en tydlig trend inom anmälningsproceduren, till exempel regler om förpackningar, pantsystem, sorteringsanvisningar, reparerbarhet och krav på reservdelar. En annan ihållande trend är anmälningar på livsmedelsområdet, främst i form av nationella märkningsregler och kvalitetssystem. En ny trend är anmälningar av tillfälliga exportrestriktioner av kritiska läkemedel kopplat till läkemedelsbristen. En annan noterbar trend under 2023 är anmälningar rörande tobaksfria nikotinprodukter, till exempel vitt snus och elektroniska cigaretter.

Totalt anmälde medlemsstaterna 781 förslag till EU-kommissionen, vilket är 143 anmälningar färre än 2022. Nedgången är dock väntad efter förhöjda siffror under pandemiåren. Grekland stod för flest anmälningar (90), följt av Belgien (85), Frankrike (70) och Sverige (54). Precis som förra året har det anmälts mest inom byggsektorn följt av sektorn för jordbruk/fiske/livsmedel och transportsektorn.

Svenska myndigheter och Regeringskansliet anmälde totalt 54 förslag under 2023. Sverige mottog reaktioner i totalt nio anmälningar, alla i form av kommentarer. Vidare har Sverige reagerat på tre anmälningar från andra medlemsstater, samtliga i form av kommentarer.

Under året begärdes brådskande förfarande i 65 anmälningar vilket är på samma nivå som 2022 (69) och signalerar en tillbakagång till mer normala nivåer jämfört med pandemiåren 2020 och 2021 då 189 respektive 123 begäran om brådskande förfarande gjordes.

---

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/1535 av den 9 september 2015 om ett informationsförfarande beträffande tekniska föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster.

² En vägledning till förfarandet för tillhandahållande av information på området för tekniska föreskrifter och föreskrifter för informationssamhällets tjänster, <https://technical-regulation-information-system.ec.europa.eu/sv/the-20151535-and-you/being-informed/guidances/vademecum>.

Innehållsförteckning

Årsrapporten i korthet	2
1 Inledning	4
1.1 Anmälningproceduren.....	4
2 Anmälningproceduren 2023	7
2.1 Antalet anmälningar av förslag till tekniska föreskrifter.....	7
2.2 Brådskande förfarande.....	9
3 Svenska anmälningar under 2023	10
3.1 Totalt antal remisser och svenska anmälningar	10
3.2 Myndigheternas anmälningar av tekniska föreskrifter	11
3.3 Regeringskansliets anmälningar av tekniska föreskrifter	11
3.4 Reaktioner på svenska anmälningar 2023	12
4 Kommerskollegiums bevakning av utländska anmälningar	14
4.1 Svenska reaktioner under 2023.....	14
5 Tendenser inom anmälningproceduren	17
5.1 Krisrelaterade anmälningar.....	17
5.2 Tillfälliga exportrestriktioner av kritiska läkemedel	17
5.3 Cirkulär ekonomi och hållbarhet	18
5.4 Anmälningar på livsmedelsområdet	19
5.5 Anmälningar rörande snusliknande produkter.....	20
5.6 Globala målen.....	20
6 Vikten av anmälningproceduren.....	21

Författare Martin Söderman, Kommerskollegium

1 Inledning

Kommerskollegium ansvarar för att anmälningsdirektivet genomförs i Sverige. Det innebär att vi handlägger svenska anmälningar och bevakar utländska anmälningar enligt direktivet. I svensk rätt har anmälningsdirektivet genomförts genom förordning (1994:2029) om tekniska regler.

Enligt vår instruktion ska vi årligen analysera det gångna årets svenska och utländska anmälningar enligt anmälningsdirektivet.³ Det gör vi genom att sammanställa en årsrapport med statistik och information om arbetet med anmälningsproceduren. Syftet är att identifiera tendenser på varuområdet som kan ha en påverkan på svenska handelsintressen.

Begreppet svenska handelsintressen ges i detta avseende en vid definition som tar hänsyn till att Sverige är ett litet handelsberoende land med ett starkt intresse av en välfungerande inre marknad. Om en medlemsstat agerar på ett sätt som hotar den inre marknadens funktion påverkar det Sveriges intressen, även om det inte är så att svensk export hindras i varje enskilt fall.

1.1 Anmälningsproceduren

För att förhindra att otillåtna handelshinder uppstår har EU:s medlemsländer genom anmälningsdirektivet etablerat en procedur för att informera andra medlemsländer genom att anmäla nya förslag till tekniska föreskrifter för varor och digitala tjänster.⁴ Proceduren, som brukar beskrivas som ett europeiskt remissförfarande, innebär att EU:s medlemsländer, EFTA-länderna som är parter till EES-avtalet (Island, Lichtenstein och Norge) samt Schweiz och Turkiet anmäler utkast till nationella tekniska föreskrifter till EU-kommissionen.

Enligt kommissionen är den främsta nyttan med anmälningsproceduren att hinder på den inre marknaden upptäcks innan de har någon negativ verkan på den fria rörligheten samt att det blir enklare att upptäcka protektionistiska åtgärder.⁵ Proceduren leder också till ökad transparens eftersom medlemsländer och EU-kommissionen får kännedom om nationella regler på varuområden där lagstiftningen inte harmoniserats på EU-nivå, eller där EU-lagstiftningen lämnar utrymme för nationell reglering, innan de har antagits. Anmälningsproceduren gör det därmed också enklare att identifiera områden som är i behov av harmoniserade regler på EU-nivå. Sammanfattningsvis är proceduren ett verktyg för information, förebyggande och dialog.

---

³ 15 § Förordning (2012:990) med instruktion för Kommerskollegium.

⁴ Begreppet *tekniska föreskrifter* i anmälningsdirektivet är en juridisk term som omfattar tekniska specifikationer, digital tjänstereglering, förbud mot varor eller digitala tjänster och vissa andra typer av krav på varor (oftast användningsbegränsningar). De varor direktivet omfattar benämns som *produkter*. Specifikt rör det sig om industriellt framställda produkter, jordbruksprodukter och fiskeriprodukter.

⁵ Se EU-kommissionens informationssidor om 1535-direktivet: <https://technical-regulation-information-system.ec.europa.eu/en/about-the-20151535>.

Anmälningsproceduren fungerar på så sätt att EU-kommissionen informerar medlemsländerna om mottagna anmälningar.⁶ När en anmälan har gjorts till kommissionen börjar en s.k. frysningsperiod på tre månader att löpa. Under den tiden får det anmälade landet inte anta reglerna.⁷ Under frysningsperioden har EU-kommissionen och medlemsländerna möjlighet att granska förslagets förenlighet med fördragsbestämmelserna om fri rörlighet för varor, tjänster och etableringsfrihet samt sekundärlagstiftning. Om ett medlemsland inte mottagit någon reaktion under frysningsperioden, kan förslaget antas.

Det finns olika möjligheter till kommunikation med ett medlemsland om ett anmält förslag. Medlemsländer och kommissionen kan ställa en fråga om kompletterande information. En fråga om kompletterande information kan ställas för att få en bättre förståelse av förslaget och används för att kunna underlätta analys av exempelvis, förslagets praktiska tillämpning eller handelseffekt. En fråga om kompletterande information är inte en reaktion i formell mening i enlighet med anmälningsdirektivet.

Det finns två former av formella reaktioner som kommissionen eller en medlemsstat kan lämna, *kommentarer* eller *detaljerade utlåtanden*. Kommentarer är den vanligaste formen av reaktion. Det finns ingen formell skyldighet för det anmälade landet att besvara kommentarer, men i praktiken återkommer medlemsländerna i de flesta fall med ett skriftligt svar. Enligt anmälningsdirektivet ska medlemsländerna beakta kommentarer så långt möjligt.⁸

Ett detaljerat utlåtande ges oftast när kommissionen eller ett medlemsland anser att den planerade åtgärden kan skapa omotiverade och oproportionerliga handelshinder på den inre marknaden. Ett detaljerat utlåtande är en skarpare form av reaktion och frysningsperioden förlängs i dessa fall med tre månader, vilket inte är fallet för kommentarer. Det anmälade medlemslandet har en skyldighet att besvara detaljerade utlåtanden och redovisa vilka åtgärder som planeras att vidtas för att undanröja de hinder som har uppmärksammats.⁹ Om kommissionen eller ett medlemsland anser att ett svar är otillräckligt kan de initiera ett överträdelseärende enligt bestämmelserna i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF).¹⁰ Om en teknisk föreskrift inte har anmälts får föreskriften inte tillämpas gentemot enskilda.¹¹

Den som vill lämna synpunkter på ett utländskt förslag kan kontakta oss. Vi bevakar också utländska anmälningar för att bedöma vilka som kan vara relevanta för Sverige att reagera på. Det är Regeringskansliet som fattar det slutliga beslutet om vilka synpunkter som ska skickas från Sverige till kommissionen.¹²

---

⁶ Artikel 5.1 anmälningsdirektivet.

⁷ Artikel 6.1 anmälningsdirektivet.

⁸ Artikel 5.2 anmälningsdirektivet.

⁹ Artikel 6.2 anmälningsdirektivet.

¹⁰ Artiklarna 258–259 fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

¹¹ Mål C-194/4, CIA Security (1996) p. 54. Se även mål C-95/14, Unione Nazionale Industria Conciaria (UNIC) (2015) p. 29.

¹² Förordningen (1994:2029) om tekniska regler, § 10 3 st.

Sverige lämnar oftast kommentarer i de fall då det saknas tillräckligt med underlag till förslaget eller finns en osäkerhet kring förslagets handelshindrande effekter. Ett detaljerat utlåtande kan avges från svensk sida då förslaget exempelvis kan riskera att strida mot fördraget eller sekundärlagstiftning.

Vi arbetar kontinuerligt med att informera myndigheter om proceduren och dess betydelse samt vikten av att i författningsarbetet genomföra utförliga EU-rättsliga analyser där förenligheten med fördragets bestämmelser om fri rörlighet ingår.

Vi har återkommande hållit i utbildningsinsatser för myndigheter, till exempel Transportstyrelsen och Jordbruksverket. Transportstyrelsen är den enskilda myndighet som anmäler flest utkast till föreskrifter varje år. De har kunskap om hur regleringen och förfarandet fungerar, vilket kan vara ett resultat av utbildningsinsatserna. Vi ser fortsatt behov av utbildning i EU-rätt och anmälningsproceduren för myndigheter.¹³

---

¹³ Kommersskollegiums dnr 2023/00015.

2 Anmälningproceduren 2023

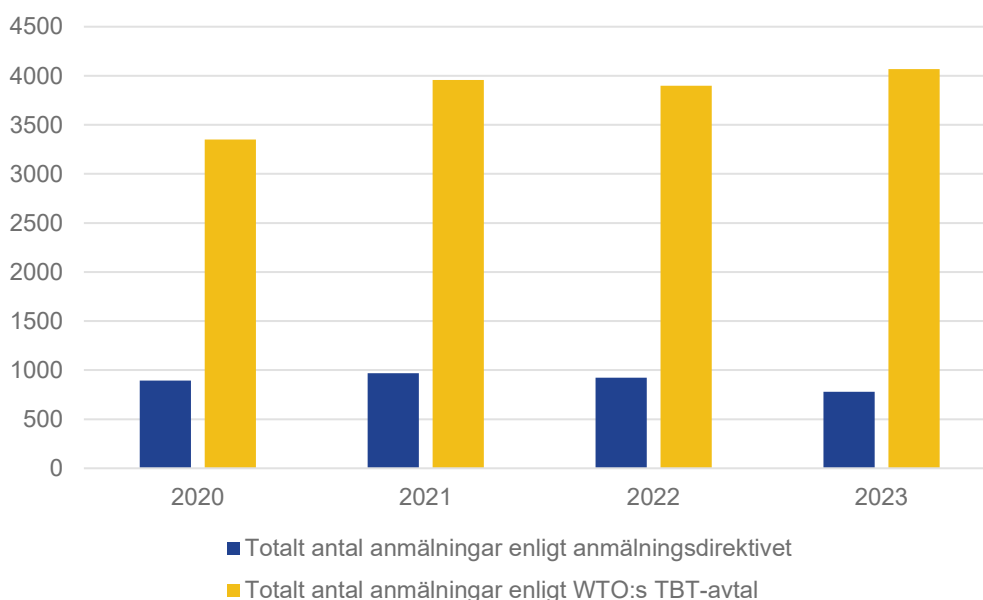
2.1 Antalet anmälningar av förslag till tekniska föreskrifter

Under 2023 anmäldes 781 utkast till tekniska föreskrifter till kommissionen i enlighet med anmälningdirektivet. Det är en minskning med ca 150 anmälningar jämfört med pandemiåren 2020–2022 och en återgång till de nivåer som rådde före pandemin.

WTO:s avtal om tekniska handelshinder (TBT-avtalet) innehåller också ett anmälningsförfarande där WTO-länder anmäler tekniska föreskrifter, standarder och procedurer för bedömning av överensstämmelse.¹⁴ Begreppet *teknisk föreskrift* i TBT-avtalet har dock en snävare definition än anmälningdirektivet och omfattar inte föreskrifter avseende informationssamhällets tjänster och ”andra krav” utöver tekniska specifikationer.

En annan skillnad är att förslaget ska ha en väsentlig inverkan på internationell handel för att det ska vara anmälningspliktigt enligt TBT-avtalet. Vi är kontaktpunkt enligt TBT-avtalet och ansvarig för att notifiera utkast till tekniska föreskrifter till WTO.¹⁵ TBT-avtalets notifieringsprocedur innebär att både EU-kommissionen notifierar harmoniserade tekniska regler samt att EU:s medlemsländer anmäler sina nationella föreskrifter. Under 2023 anmäldes totalt 4 068 förslag av WTO:s medlemsländer. Sverige anmälde 1 förslag till tekniska föreskrifter till WTO och kommissionen anmälde 102 förslag till harmoniserad lagstiftning.¹⁶

Diagram 1. Antal anmälningar av förslag till tekniska föreskrifter

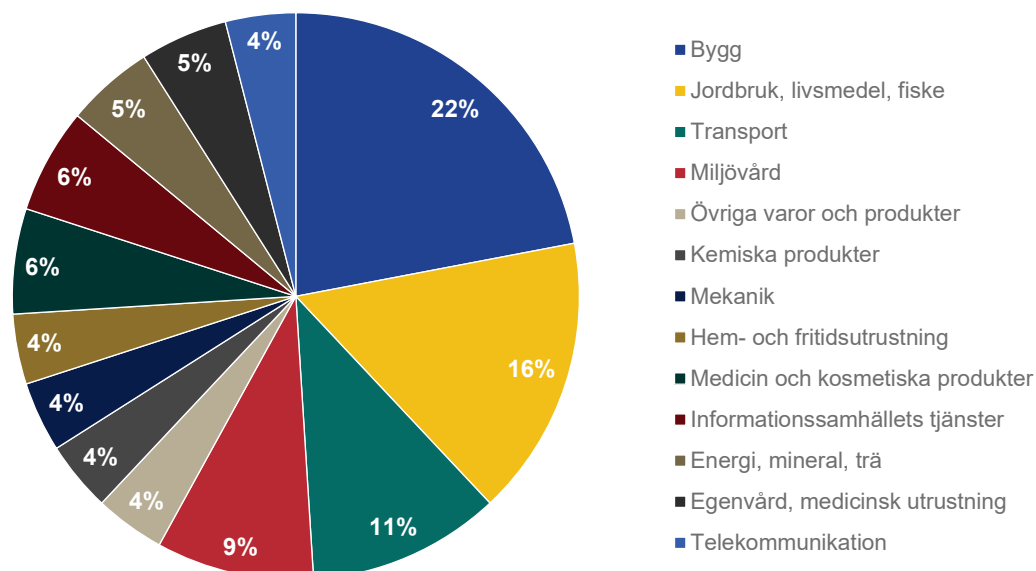
¹⁴ <https://eping.wto.org/en/FactsAndFigures/Notifications>.

¹⁵ 9 § p 10. förordning (2012:990) med instruktion för Kommerskollegium.

¹⁶ <https://eping.wto.org/en/MemberProfiles>.

Anmälningar per kategori enligt anmälningsdirektivet redovisas i diagram 2. Flest anmälningar (22%) stod byggsektorn för, följt av jordbruk/fiske/livsmedel (16%) och transportsektorn (11%).¹⁷

Diagram 2. Anmälningar per kategori

Skälet att byggsektorn hamnade i topp kan delvis vara anmälningsteknisk. Vissa år anmäler Grekland ett stort antal tekniska specifikationer kopplade till krav på hur offentliga byggnader och infrastruktur ska uppföras. Varje enskild anmälan berör en viss aspekt av entreprenaderna, vilket leder till ett stort antal anmälningar. År 2023 var 80 av Greklands sammanlagt 90 anmälningar relaterade till krav på entreprenader när offentliga byggnader och infrastruktur uppförs.

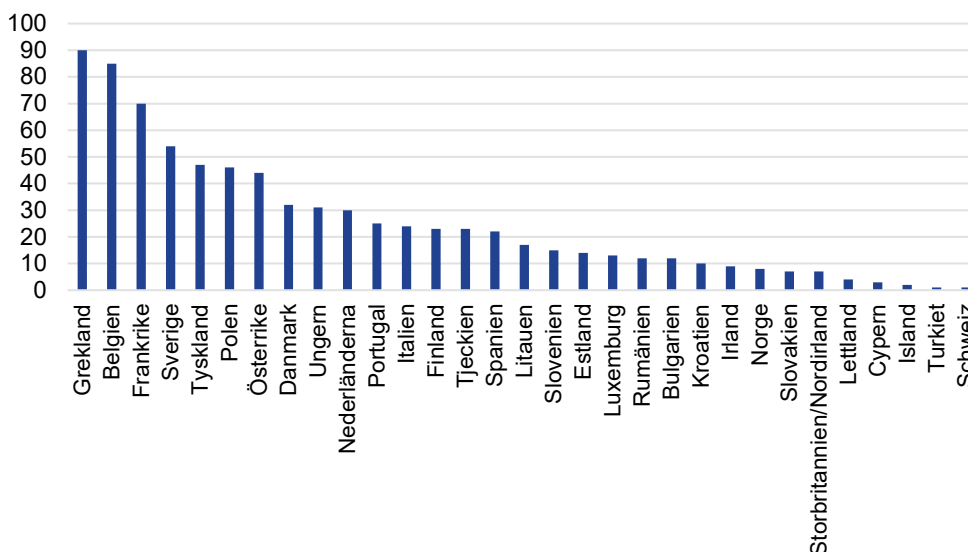
Under det gångna året stod Grekland för flest anmälningar med totalt 90 anmälda förslag följt av Belgien 85, Frankrike 70 och Sverige 54. Sveriges anmälningar redovisas närmare i avsnitt 3.1.

Flera länder, däribland medlemsstaterna Irland, Slovakien, Lettland och Cypern, anmälde färre än tio förslag var. Att vissa medlemsstater anmält så pass få utkast till tekniska föreskrifter ger skäl att tro att anmälningsproceduren inte tillämpas enhetligt och att fler tekniska föreskrifter borde anmälas. Det kan dock också bero på skillnader i ländernas utformning av lagstiftning.

¹⁷ År 2021 var andelen anmälningar tillhörande kategorierna egenvård, medicinsk utrustning och medicin, kosmetiska produkter ca 13 % och för 2022 var andelen för samma kategorier ca 7 % och 2023 ca 4 % vilket indikerar en minskning av anmälningar kopplade till covid-19.

Diagram 3. Anmälningar per land

2.2 Brådskande förfarande

För förslag som anmäls med anledning av åtgärder för att hantera allvarliga och oförutsägbara händelser för att skydda folkhälsan, djur, växter, allmän säkerhet eller allmän ordning finns det ett brådskande förfarande inom anmälningsproceduren.¹⁸ Om kommissionen godkänner en begäran om brådskande förfarande kan föreskriftsförslaget träda i kraft omgående utan någon frysperiod.

Kommissionen granskar en sådan begäran genom att bedöma huruvida allvars- och oförutsägbarhetskriterierna är uppfyllda, till exempel om det är nödvändigt att fatta ett snabbt beslut om föreskrifter för att hantera konsekvenserna av en naturkatastrof, en epidemi eller skyndsamt reagera mot handel med olagliga läkemedel, narkotika eller vapen.¹⁹

Under året begärdes brådskande förfarande i 65 anmälningar vilket är på samma nivå som 2022 (69) och signalerar en återgång till mer normala nivåer jämfört med pandemiåren 2020 och 2021 då 189 respektive 123 begäran om brådskande förfarande gjordes. Kommissionen godtog brådskande förfarande i 49 av de 65 anmälningarna. I övriga fall drogs förslaget antingen tillbaka av medlemslandet eller så nekades brådskande förfarande av kommissionen.

Sverige begärde brådskande förfarande i tre anmälningsärenden som rörde bland annat förbud mot vissa typer av narkotika.²⁰ Kommissionen godkände begäran om brådskande förfarande i samtliga av de svenska anmälningarna.

¹⁸ Se anmälningsdirektivet artikel 6.7 samt även Europeiska kommissionen, Handledning för informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster (2005) s. 52.

¹⁹ Europeiska kommissionen, Handledning för informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster (2005) s. 52.

²⁰ Anmälningsärenden 2022/2/S, 2022/45/S, 2022/468/S, 2022/469/S, 2022/877/S, 2022/878/S.

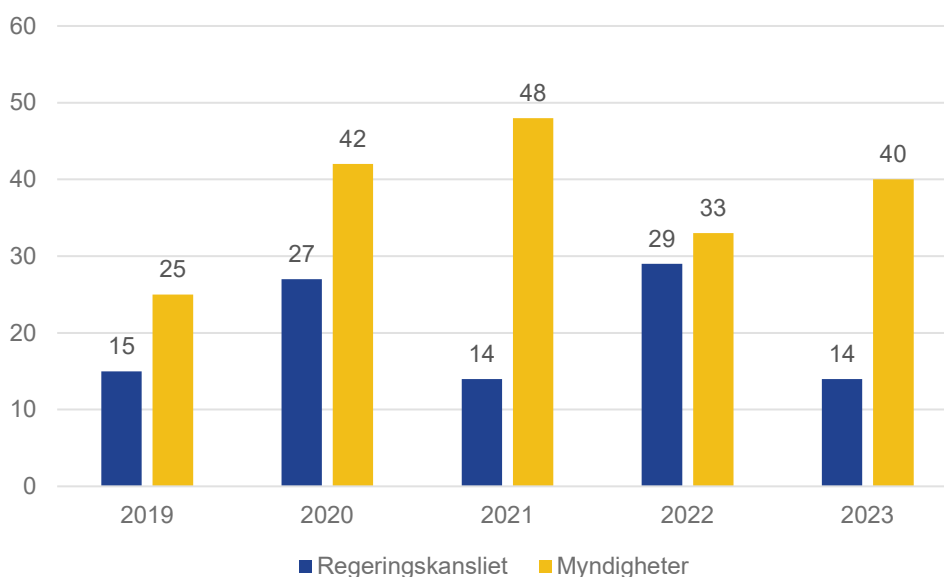
3 Svenska anmälningar under 2023

3.1 Totalt antal remisser och svenska anmälningar

Under 2023 har vi yttrat oss över 193 remisser, vilket är på samma nivå som föregående år (192).²¹ Av dessa var 88 från Regeringskansliet och 105 från myndigheter. Av de 193 remisserna som vi granskade bedömdes 47 förslag omfattas av anmälningsskyldighet enligt anmälningsdirektivet.

Diagrammet nedan visar att det under 2023 anmäldes 54 svenska förslag till tekniska föreskrifter, något färre än 2022. Av dessa 54 stod myndigheter för 40 av anmälningarna och Regeringskansliet för 14 anmälningar.

Diagram 4. Svenska anmälningar 2019–2023

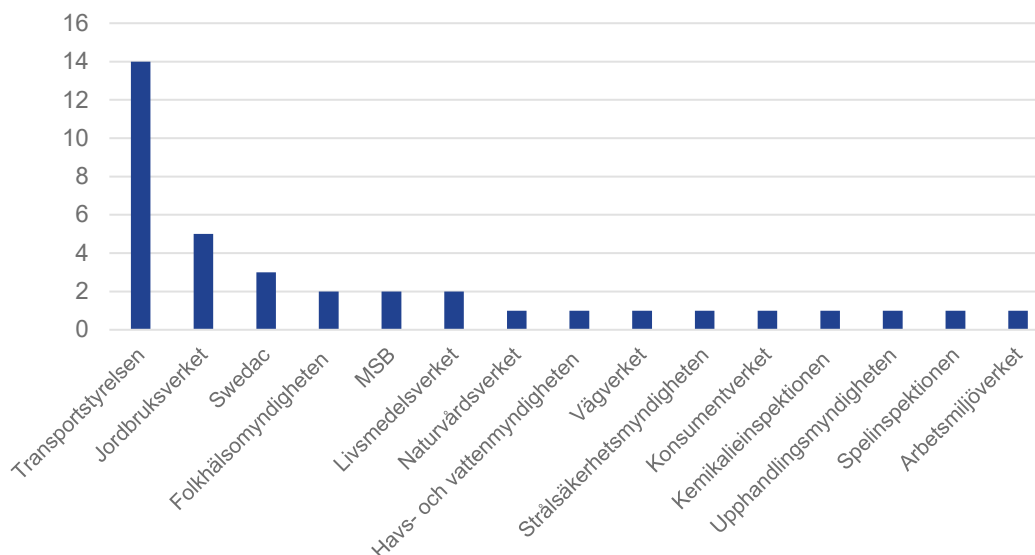

²¹ Kommerskollegiums dnr 2022/00693.

3.2 Myndigheternas anmälningar av tekniska föreskrifter

Av de 40 anmälningarna från myndigheter stod Transportstyrelsen för flest med 14 anmälningar, följt av Jordbruksverket och Swedac med 5 respektive 3 anmälningar.

Diagram 5. Anmälningar per myndighet 2023

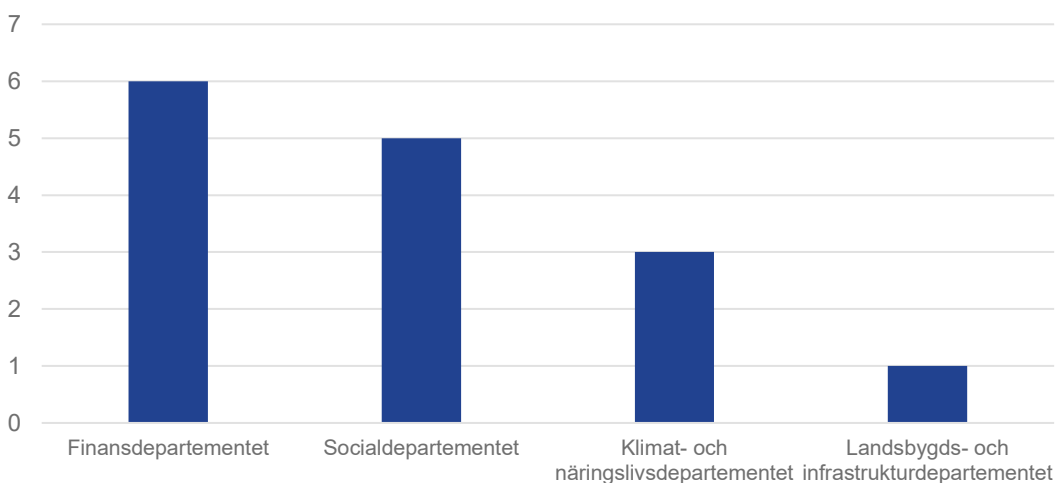

3.3 Regeringskansliets anmälningar av tekniska föreskrifter

Av de 14 anmälningarna från Regeringskansliet stod Finansdepartementet för flest med 6 anmälningar, som bland annat rörde spel och elektronisk identifiering.²²

Socialdepartementet stod för 5 anmälningar, Klimat- och näringslivsdepartementet 3 och Landsbygds- och infrastrukturdepartementet 1 anmälan.

Diagram 6. Anmälningar per departement 2023

²² 2023/36/S och 2023/170/S samt 2023/171/S.

3.4 Reaktionen på svenska anmälningar 2023

Som nämnts inledningsvis i rapporten kan kommissionen och andra medlemsstater lämna reaktioner i form av kommentarer eller detaljerade utlåtanden till den medlemsstat som anmält utkast till en teknisk föreskrift. Ett detaljerat utlåtande är en skarpare form av reaktion som förlänger frysningsperioden till 6 månader och den anmälande medlemsstaten är skyldig att svara.

Sverige anmälde 54 förslag till tekniska föreskrifter under 2023 och mottog totalt nio reaktioner på nio förslag. Kommissionen reagerade på sex av förslagen och Italien, Österrike och Polen reagerade på tre förslag. Samtliga reaktioner har varit i form av kommentarer. Nedan presenterar vi ett urval av de reaktioner som lämnats på svenska anmälningar under 2023.

3.4.1 Konsumentverkets allmänna råd om marknadsföring av alkoholdrycker

Konsumentverket anmälde allmänna råd i maj 2023 gällande marknadsföring av alkoholdrycker.²³ Anmälningsdirektivet tillämpas både på rättsligt bindande och faktiskt bindande föreskrifter. Allmänna råd är ett exempel på föreskrifter som är faktiskt bindande eftersom tillverkare uppmanas att följa vissa krav vilket kan påverka hur tillverkare anpassar sina produkter.²⁴

I Konsumentverkets utkast till allmänna råd angavs bland annat att sedvanlig direktreklam från dagligvaruhandeln omfattande ett flertal olika varor får innehålla marknadsföring av folköl (öl med mer än 2,25 volymprocent alkohol men inte överstigande 3,5 volymprocent alkohol) under förutsättning att marknadsföringen är förenlig med kravet på särskild måttfullhet.

Kommissionen lämnade en reaktion i form av en kommentar. Detta innebar att perioden under vilken föreskriftsförslaget inte får antas förbli oförändrad. En medlemsstat ska beakta en kommentar till den grad det är möjligt.²⁵ Kommissionen efterfrågade en motivering till varför dessa undantag endast gäller öl med låg alkoholhalt men inte andra alkoholdrycker med lika låg alkoholhalt, till exempel vissa typer av cider.

I sitt svar till kommissionen meddelade Sverige att det enligt alkohollagen inte är tillåtet för andra än Systembolaget att sälja drycker med en alkoholhalt överstigande 2,25 volymprocent i annan form än folköl varför de nu aktuella undantagen också är begränsade till marknadsföring av specifikt folköl. Drycker understigande 2,25 volymprocent omfattas inte av definitionen av alkoholdryck i alkohollagen, och får således säljas av andra än Systembolaget. Sådana drycker, till exempel alkoholsvagare cidersorter, omfattas inte heller av särskilda marknadsföringsbestämmelser för alkoholdrycker i alkohollagen, och därmed inte heller av det anmälda utkastet.

---

²³ 2023/233/S.

²⁴ Vägledningen s. 15–16.

²⁵ Anmälningsdirektivet artikel 5.2.

3.4.2 Livsmedelsverkets föreskrifter om snus, snusliknande produkter och tuggtobak

Livsmedelsverket anmälde föreskrifter innebärande att snusliknande produkter i stora delar ska omfattas av de bestämmelser som i dag gäller för snus och tuggtobak enligt Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2012:6) om snus och tuggtobak.²⁶ Syftet med det anmälda utkastet var att säkerställa att tillverkningen av snusliknande produkter sker på ett hygieniskt sätt och att produkterna så långt möjligt inte innehåller farliga ämnen.

Med snusliknande produkter avses produkter som till användningssättet motsvarar snus. Snus är en tobaksprodukt. Snusliknande produkter är tobaksfria produkter med eller utan nikotin. Från och med den 1 januari 2023 jämföras i livsmedelslagen (2006:804) snusliknande produkter med livsmedel på samma sätt som snus och tuggtobak.

Kommissionen lämnade en reaktion i form av en kommentar. Kommissionen ansåg att det var oklart om svenska myndigheterna betraktar snusliknande produkter som livsmedel. Kommissionen har konsekvent ansett att tobaksvaror och alternativa tobaksvaror inte klassificeras som livsmedel. Kommissionen anser därför att EU:s livsmedelslagstiftning inte är tillämplig på sådana produkter (inklusive regler om livsmedelshygien). Kommissionen uppmanade därför de svenska myndigheterna att säkerställa att bestämmelserna i det anmälda utkastet inte likställer snusliknande produkter med "livsmedel" enligt definitionen i förordning (EG) nr 178/2002.²⁷

I sitt svar till kommissionen meddelade Sverige att man sedan 2006 haft en lagteknisk lösning som innebär att snus och tuggtobak jämföras med livsmedel för att produkterna ska kunna omfattas av bestämmelserna i livsmedelslagen. Den första januari 2023 lades snusliknande produkter till för att livsmedelslagens bestämmelser skulle vara tillämpliga även för de produkterna. Att produkter jämföras med livsmedel innebär inte att produkterna likställs med ett livsmedel enligt EU:s definition av begreppet eller att förhållandet till livsmedelslagstiftningen har förändrats. Eftersom snusliknande produkter inte är livsmedel, kommer förfarandena för bristande efterlevnad av livsmedelslagstiftningen inte att tillämpas på sådana produkter.

---

²⁶ 2023/375/S.

²⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet.

4 Kommerskollegiums bevakning av utländska anmälningar

Vi har under 2023 fortsatt bevaka de anmälningar som görs av andra medlemsstater inom anmälningsproceduren. Syftet med bevakningen är att identifiera förslag som kan ge upphov till handelshinder eller vara av intresse för berörda myndigheter, företag och organisationer. Vi analyserar och identifierar relevanta förslag och remitterar dem därefter för kännedom eller inhämtning av synpunkter.

Vi ser positivt på att föreskrivande myndigheter är aktiva och själva bevakar förslag från andra länder i anmälningsproceduren. Det går att kostnadsfritt prenumerera på författningsförslag inom olika produktområden. Kollegiets bevakning och utskick är tänkt att fungera som ett komplement till möjligheten att prenumerera på förslag till tekniska regler. Företag kan också bevaka anmälda förslag i den offentliga TRIS-databasen och även registrera kommentarer som förmedlas till EU-kommissionen.

Utifrån synpunkter som kommer in till oss från myndigheter, organisationer och företag samordnar vi svenska reaktioner. Regeringskansliet fattar det slutliga beslutet om en svensk reaktion ska avges och uppdrar därefter åt oss att skicka reaktionen till kommissionen.

Under 2023 har Sverige reagerat på tre anmälningar, vilket är en minskning jämfört med år 2022 då Sverige reagerade på sex anmälningar. Nedan presenteras samtliga tre svenska reaktioner.

4.1 Svenska reaktioner under 2023

4.1.1 Nederländernas förslag om förbud mot nikotinprodukter för oral användning

Nederländerna anmälde under 2023 ett förslag om förbud för nikotinprodukter för oral användning som inte är tobaksvaror.²⁸ Det föreslagna förbudet motiverades med hänsyn till ett överordnat allmänintresse, skyddet av folkhälsan.

Vi uppmärksammade förslaget inom ramen för vår bevakning. Kollegiet remitterade ut förslaget till relevanta myndigheter och intresseorganisationer. Vi fick in synpunkter om att förslaget var handelshindrande. På uppdrag av Regeringskansliet lämnade kollegiet Sveriges reaktion i form av en kommentar, enligt anmälningsdirektivet. I kommentaren framhölls att ett förbud är en mycket ingripande åtgärd som behöver vara väl motiverat. Skyddet av folkhälsan har i andra länder, inklusive Sverige, inneburit mindre långtgående åtgärder som åldersgräns, begränsningar i marknadsföringen samt olika typer av märkningskrav och hälsovarningar. Nederländerna har inte redogjort för varför mindre ingripande åtgärder inte skulle

---

²⁸ 2023/244/NL.

kunna uppnå samma syfte och mot den bakgrunden ansåg Sverige att Nederländerna borde överväga mer proportionerliga åtgärder.

Nederländerna har antagit föreskrifterna.

4.1.2 Frankrikes förslag om förbud av användning av djurrelaterade namn på vegetariska livsmedel

Frankrike anmälde ett förslag som reglerar benämningar av vegetariska livsmedel. Bland annat förbjöds att termer som ”filé”, ”schnitzel” och ”biff” används på vegetariska livsmedel.²⁹ Frankrike motiverade förslaget utifrån konsumenters rätt till livsmedelsinformation och att förslaget medför ett stärkt konsumentskydd mot användning av olämpliga och vilseledande termer.

Sverige reagerade i form av en kommentar och framhöll att man inte ser något generellt problem med att använda vedertagna djurrelaterade beteckningar som en del av en beskrivande beteckning även för vegetariska livsmedel så länge konsumenterna inte vilseleds. Tvärtom kan det underlätta för konsumenterna att förstå hur vegetariska livsmedel, som saknar vedertagen beteckning, ska användas. Vägledning och stöd har i Sverige bedömts som en tillräcklig åtgärd för att skydda konsumenternas intressen och för att konsumenterna ska få en klar och tydlig beskrivning av vad det för slags livsmedel. Sverige ansåg därmed att mindre långtgående åtgärder än ett förbud borde övervägas.

Även Kommissionen, Danmark och Ungern valde att kommentera på förslaget.

Frankrike svarade att användning av djurrelaterade beteckningar för att beskriva eller marknadsföra vegetariska livsmedel inte är föremål för harmoniserad EU-lagstiftning och därmed finns inget som hindrar medlemsstaterna från att anta nationella åtgärder som reglerar eller förbjuder användningen av sådana beteckningar. Beträffande effekterna av det anmälda utkastet på marknadsföringen av vegetariska livsmedel menade Frankrike att det snarare är sammanblandningen av beteckningar som skapar otydlighet och risk för vilseledande av konsumenter framför allt avseende de olika kategoriernas näringsprofil. Avseende den eventuella inverkan på varors fria rörlighet hänvisade Frankrike till att förslaget innehåller en klausul om ömsesidigt erkännande.

Frankrike antog föreskriften.

4.1.3 Tysklands förslag om djurhållningsmärkning för färskt fläskkött

Tyskland anmälde ett förslag om att införa en nationell djurhållningsmärkning för färskt fläskkött med ursprung i och producerat i Tyskland.³⁰ Tyskland motiverade förslaget med att djurhållningsförhållandena i produkter av animaliskt ursprung är mycket viktig för tyska konsumenter och att förslaget ger ökad kunskap om djurskyddsaspekter och stärker konsumenters valfrihet när de köper griskött. Ett annat

---

²⁹ 2023/510/FR.

³⁰ 2022/693/DE.

uttalat syfte var också att förbättra djurhållningen i Tyskland. För utländska företag skulle märkningen vara frivillig.

Kollegiet remitterade ut förslaget till relevanta myndigheter och intresseorganisationer. Vi fick in synpunkter att det vore bättre med en enhetlig EU-märkning för att undvika fragmentering av den inre marknaden vilket skapar handelshinder och ökade kostnader för företagen. Eftersom det pågår diskussioner om harmoniserade regler om djurhållningsmärkning på EU-nivå tyckte samtliga remissinstanser att det är olämpligt att enskilda medlemsländer inför nationell lagstiftning så snart inpå ett kommande lagförslag.

På uppdrag av Regeringskansliet lämnade kollegiet Sveriges reaktion i form av en kommentar. Utöver ovan synpunkter påtalade Sverige att det kan påverka handeln på den inre marknaden på ett negativt sätt. Detta gäller särskilt om märkningen får en stor utbredning på den tyska marknaden vilket kan leda till att kött från tyska slaktsvin gynnas i förhållande till produkter från andra medlemsländer.

Tyskland svarade att märkningen inte kommer att leda till en privilegierad framhävnings av nationella produkter som är föremål för märkning eftersom djurhållningen i alla medlemsstater vanligtvis uppfyller de djurhållningskrav som märkningssystemet kräver. Tyskland anser inte att frivillig märkning i praktiken kan likställas med obligatorisk märkning och tar upp exempel med existerande privata märkningar och att förslaget endast ger slutkonsumenter möjlighet att bedöma typen av djurhållning utifrån enkla kriterier. Med hänvisning till pågående diskussioner om djurhållningsmärkning på EU-nivå svarade Tyskland att någon harmoniserande lagstiftning på EU-nivå inte kan förväntas träda i kraft på medellång sikt och att konsumenters efterfrågan av djurhållningsinformation bör tillgodoses fortast möjligt.

Tyskland antog föreskriften.

5 Tendenser inom anmälningsproceduren

5.1 Krisrelaterade anmälningar

Åren 2020–2022 var pandemin och anmälningar kopplade till bekämpningen av covid-19 en framträdande tendens men i och med pandemins slut 2023 har anmälningar med koppling till covid-19 i princip upphört.³¹

Även antalet anmälningar som kan antas ha koppling till kriget i Ukraina och den efterföljande energikrisen var lägre 2023 jämfört med 2022.³² De enda exempel där anmälan direkt hänvisade till kriget i Ukraina och energikrisen var två förslag från Tyskland som reglerade att nyinstallerade värmesystem i byggnader från januari 2024 ska drivas med minst 65 procent förnybar energi.³³ Vi rapporterar löpande krisrelaterade anmälningar till Utrikesdepartementet.

5.2 Tillfälliga exportrestriktioner av kritiska läkemedel

En trend vi noterat under 2023 är anmälningar av tillfälliga exportrestriktioner av kritiska läkemedel.³⁴ Några exempel är Belgien som notifierade flertalet förslag om exportrestriktioner av vissa läkemedel.³⁵ Grekland anmälde förslag om ett tillfälligt förbud mot parallelexport och handel inom gemenskapen med vissa läkemedel på grund av bristen på unika och oersättliga läkemedel.³⁶ Finland anmälde ett förslag om begränsning av försäljning och frisläppande av vissa läkemedel.³⁷

Syftet med samtliga anmälningar var att skydda den nationella folkhälsan och att garantera läkemedelstillgång för så många som möjligt i behov av behandling inom den anmälande medlemsstaten.³⁸ Rent EU-rättsligt är exportrestriktioner eller åtgärder med motsvarande verkan förbjudna mellan medlemsstaterna om inte åtgärden motiveras av till exempel hälso-, miljö- eller säkerhetsskäl, och står i proportion till syftet.³⁹ Förslagen i fråga har inte lett till några reaktioner vilket sannolikt beror på att restriktionerna varit tidsbegränsade.

Den generella rest- och bristsituationen på läkemedel beror på flera komplexa faktorer, bland annat sårbara leverantörskedjor.⁴⁰ Försörjningstrygghet av läkemedel är en av kommissionens främsta prioriteringar och i april 2023 aviserade kommissionen en

³¹ 2023/1/RO, FR2023/16/RO och 2023/64/B.

³² Se t.ex. 2023/18/NL, 2023/55/BG, 2023/156/NL, 2023/198/D och 2023/406/D.

³³ 2023/198/D och 2023/406/D.

³⁴ 2023/64/B, 2023/GR/100, 2023/103/FI, 2023/227/GR, 2023/496/GR, 2023/499/FR, 2023/705/HU, 2023/719-723/B.

³⁵ 2023/64/B, 2023/719-723/B.

³⁶ 2023/100GR

³⁷ 2023/103/FI

³⁸ Ibid.

³⁹ Art. 35 och 36 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF)

⁴⁰ <https://www.life-time.se/vardkvalitet/eu-plan-ska-sakra-lakemedelstillgang/>

läkemedelsreform som innehåller en rad åtgärder för att hantera läkemedelsbrister på lång sikt bortom krissituationer.⁴¹

5.3 Cirkulär ekonomi och hållbarhet

Vi har i tidigare årsrapporter identifierat nationella regler som rör cirkulär ekonomi och hållbarhet som en tendens i anmälningssproceduren. Med cirkulär ekonomi och hållbarhet menar vi produktregler för förpackningar, återvinning, skadliga ämnen och frågor som rätten att få en vara reparerad. Anmälningarna inom området utgör inte alltid rent nationell reglering, utan omfattar även införlivande av EU-lagstiftning som engångsplastdirektivet⁴² och förpackningsdirektivet⁴³. Om införlivandet av ett direktiv anmäls innebär det dock att medlemsstaten har infört nationella särkrav.

Exempel på krav som ställts under år 2023 är bland annat alternativa förpackningar för engångsplastprodukter⁴⁴, återvinning av dryckeskartonger⁴⁵, förenkling av användningen av bränslen från avfall⁴⁶ och införande av pantsystem.⁴⁷

På EU-nivå pågår en översyn av regelverken kopplade till den cirkulära ekonomin. Ett av syftena är att uppnå ytterligare harmonisering på den inre marknaden. Ett exempel är den nyligen antagna uppdateringen av ekodesignförordningen som utvidgar de befintliga reglerna och introducerar nya typer av ekodesignkrav som materialåtervinning och materialanvändning för fler produktgrupper.⁴⁸ Ett annat exempel är kommissionens förslag till en ny förpackningsförordning som stärker de väsentliga kraven för förpackningar för att säkerställa att de återanvänds och återvinns. Förslaget förväntas antas inom kort.⁴⁹ Med anledning av ökade nationella förslag som anmäls inom ramen för proceduren kopplat till cirkulär ekonomi är det enligt vår bedömning väl motiverat med harmoniseringsåtgärder.

5.3.1 Analys av märkningskrav

Under 2023 skrev vi en kortare analys om märkningskrav där vi går igenom olika märkningar som finns inom EU och analyserar på vilket sätt EU:s lagstiftningsförslag bidrar till ökad harmonisering av reglerna.⁵⁰ Studien visar att flera EU-länder har

⁴¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_5190

⁴² Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/904 av den 5 juni 2019 om minskning av vissa plastprodukters inverkan på miljön. Se exempelvis 2022/517/D, 2022/827/B.

⁴³ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/852 av den 30 maj 2018 om ändring av direktiv 94/62/EG om förpackningar och förpackningsavfall. Se exempelvis 2022/196/I och 2022/325/E.

⁴⁴ 2023/42/PL

⁴⁵ 2023/52NL

⁴⁶ 2023/84CZ

⁴⁷ 2023/351/PL

⁴⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1781 av den 13 juni 2024 om upprättande av en ram för att fastställa ekodesignkrav för hållbara produkter, om ändring av direktiv (EU) 2020/1828 och förordning (EU) 2023/1542 och om upphävande av direktiv 2009/125/EG

⁴⁹ Legislative Train Schedule, [https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-revision-of-packaging-and-packaging-waste-directive-\(refit\)](https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-revision-of-packaging-and-packaging-waste-directive-(refit))

⁵⁰ Circular Economy Product Labels – will current EU harmonization efforts reduce fragmentation on the Single Market? <https://www.kommerskollegium.se/publikationer/rapporter/2023/circular-economy-product-labels/>

antagit egna regler om märkning för att informera konsumenter och användare om till exempel produktinnehåll, hur lätt det är att reparera en produkt och om hur man sorterar produkten när den har blivit avfall. I vissa fall är dessa nationella krav motsägelsefulla, till exempel kräver vissa medlemsländer en etikett/märkning som är förbjuden i andra medlemsstater.

Kommissionen har under de senaste åren lagt fram förslag till ny lagstiftning som delvis syftar till att underlätta övergången till en cirkulär ekonomi inom EU, men också till att hantera de problem som uppstår när medlemsländerna antar egna produktregler. Vi kan konstatera att dessa förslag bl.a. kommer att innebära att vissa nationella märkningar ersätts med nya, gemensamma EU-märkningar. Men vi ser också att förslagen i vissa fall kräver att medlemsländerna utvecklar helt nya märkningar, innebärande att dagens problem med olika märkningskrav inom EU kommer att kvarstå.

5.4 Anmälningar på livsmedelsområdet

Under de senaste åren har vi noterat en tendens där ett större antal anmälda förslag rör märkningsregler och kvalitetssystem för livsmedel. Den utvecklingen har fortsatt under 2023.⁵¹

Exempelvis har Polen precis som förra året anmält flertalet förslag kopplade till ett nationellt kvalitetssystem för växtproduktionsmetoder. Livsmedel som uppfyller kriterierna ska märkas med en särskild logotyp som informerar konsumenterna om att produkterna har framställts på ett kontrollerat sätt med människors hälsa och miljön i åtanke.⁵²

Ett annat exempel är Frankrike som anmälde ett förslag till revidering av den så kallade Nutri-Score-märkningen på livsmedel.⁵³ Nutri-Score är ett förenklat system för presentationen av näringsvärden i livsmedel genom ett ranking-system. Systemets metodik är kontroversiell i vissa EU-länder och EU-kommissionen har meddelat att man arbetar med att ta fram förslag på harmoniserande åtgärder inom ramen för handlingsplanen Farm to Fork.⁵⁴

---

⁵¹ Se exempelvis 2023/365/HU, 2023/462/LT, 2023/557/HU, 2023/572/PL, 2023/598/FR, 2023/599/FR, 2023/601/FR.

⁵² 2023/80/PL, 2023/81/PL, 2023/82/PL

⁵³ 2023/601/FR

⁵⁴ <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-mandatory-front-of-pack-nutrition-labelling>

5.5 Anmälningar rörande snusliknande produkter

Under 2023 såg vi ett flertal anmälningar rörande snusliknande produkter.⁵⁵ Med snusliknande produkter avses produkter som till användningssättet motsvarar snus. Snusliknande produkter är tobaksfria produkter med eller utan nikotin (till exempel e-cigarettor och vitt snus)

Som nämnts i avsnitt 4.1.1 valde Sverige att reagera på Nederländernas förslag om ett totalförbud av nikotinprodukter för oral användning som inte är tobaksvaror.⁵⁶ Några andra exempel är Irland som anmälde förslag om krav på licenssystem för detaljhandel rörande produkter för inandning av nikotin.⁵⁷ Bulgarien anmälde ett förslag om att införa punktskatt på nikotinfria vätskor för e-cigarettor och nikotininnehållande tobakssurrogat.⁵⁸ Ungern anmälde ett förslag som reglerar nikotinpåsar och högsta tillåtna nikotinmängd, tillsatser, förpackning, märkning, information om skadliga effekter m.m.⁵⁹ Slovenien anmälde ett förslag innebärande att vätskan eller annat fyllnadsmedel med eller utan nikotin som används i elektroniska cigarettor eller påfyllningsbehållare inte får innehålla några andra smakämnen än tobak eller mentol.⁶⁰

5.6 Globala målen

Anmälningsproceduren bidrar till ett antal av de sjutton globala målen enligt Agenda 2030 som FN:s medlemsländer antog 2015.⁶¹ Vi kan se att mål 12, hållbar produktion och konsumtion, och mål 3 god hälsa och välbefinnande varit särskilt framträdande i proceduren det gångna året. Mer horisontellt bidrar proceduren och vårt arbete till mål 16 om inkluderande och fredliga samhällen. Baserat på det gångna årets anmälningar bidrar även proceduren i förlängningen till mål 6 rent vatten och sanitet, 7 hållbar energi för alla, 9 hållbar industri, innovationer och infrastruktur och 11 hållbara städer och samhällen.

---

⁵⁵ 2023/244/NL, 2023/350/IE, 2023/375/SE, 2023/470/BG, 2023/488/HU, 2023/587/SE, 2023/636/SI

⁵⁶ 2023/244/NL

⁵⁷ 2023/350/IE

⁵⁸ 2023/470/BG

⁵⁹ 2023/488/HU

⁶⁰ 2023/636/SI

⁶¹ [Globala målen – Läs om Globala målen – 17 mål för hållbar utveckling \(globalamalen.se\)](https://www.globalamalen.se)

6 Vikten av anmälningsproceduren

Runt två tredjedelar av den svenska varuexporten går till länder på EU:s inre marknad och ungefär lika stor andel av Sveriges import av varor kommer från den inre marknaden.⁶² Vikten av att varor kan röra sig fritt över gränserna på den inre marknaden är en avgörande förutsättning för Sveriges och EU:s konkurrenskraft och i det sammanhanget är anmälningsproceduren ett viktigt verktyg för att förebygga att nya handelshinder för varor uppstår på den inre marknaden.

Samtidigt bidrar anmälningsproceduren till att förebygga betungande juridiska, administrativa och ekonomiska kostnader eftersom det har visat sig vara ett effektivt instrument för industripolitik och konkurrenskraft, som har skapat olika kommunikationskanaler mellan alla de viktigaste berörda parterna. Det utgör därför en förebild för insyn i lagstiftningsarbetet och administrativt samarbete.⁶³

En välfungerande anmälningsprocedur förutsätter ett aktivt deltagande inte enbart av kommissionen men också av medlemsstaterna. Här finns utrymme för förbättringar då vissa medlemsstater anmäler relativt få utkast till tekniska föreskrifter. Att en del medlemsstater anmäler få förslag ger skäl att tro att anmälningsproceduren inte tillämpas enhetligt och att fler tekniska föreskrifter borde anmälas. Det kan dock också bero på skillnader i ländernas utformning av lagstiftning. Kommissionen håller kontinuerligt bilaterala sammanträden med syfte att rikta in sig på varje medlemsstats specifika behov på den inre marknaden genom en direkt dialog mellan kommissionen och de nationella myndigheterna.

De största problemen i samband med genomförandet av anmälningsdirektivet på nationell nivå som identifierats av kommissionen rör, förutom den låga nivån av anmälningar, administrativ kapacitet eller samordningsfrågor samt begränsad kunskap om anmälningsdirektivet vid nationella förvaltningar.⁶⁴

Därutöver finns det förbättringsmöjligheter kopplat till den information som medlemsstaterna ska förmedla vid anmälan. Här ser vi att krav på att inkludera EU-rättslig motivering och konsekvensutredning vid anmälan hade underlättat analysen av anmälda förslag och således även möjligheten att undanröja potentiella handelshinder. Det är tydligt att anmälningsproceduren för tekniska regler har betydelse för att säkerställa den fria rörligheten för varor på EU:s inre marknad men samtidigt kvarstår brister som behöver åtgärdas. Vår avsikt är att fortsätta det aktiva deltagandet i förfarandet och att fortsatt verka för en mer ändamålsenlig tillämpning av anmälningsdirektivet.

⁶² Statistisk från Kommerskollegiums interaktiva diagram, [Skräddarsy din statistik om utrikeshandeln | Kommerskollegium](#).

⁶³ En vägledning till förfarandet för tillhandahållande av information på området för tekniska föreskrifter och föreskrifter för informationssamhällets tjänster, <https://technical-regulation-information-system.ec.europa.eu/sv/the-20151535-and-you/being-informed/guidances/vademecum>.

⁶⁴ Rapport från kommissionen till Europaparlamentet, Rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om tillämpningen av direktivet om insyn på den inre marknaden 2016–2020. <https://technical-regulation-information-system.ec.europa.eu/sv/the-20151535-and-you/being-informed/reports/report-to-the-european-parliament-2016-2020>.

Kommerskollegium är Sveriges myndighet för utrikeshandel, EU:s inre marknad och handelspolitik. Vår uppgift är att förbättra möjligheterna för internationell handel med utgångspunkt i öppenhet, klara spelregler och fri rörlighet på EU:s inre marknad.

Målet för vårt arbete är att bidra till en väl fungerande inre marknad, en extern handelspolitik i EU som bygger på frihandel samt ett öppet och starkt multilateralt handelssystem.

Vi förser regeringen med beslutsunderlag, utredningar och yttranden samt deltar i internationella möten och förhandlingar.

Kommerskollegiums Solvitcenter hjälper företag och privatpersoner som stöter på problem med den fria rörligheten. Vi är också värd för flera nätverk med näringslivsorganisationer och myndigheter som syftar till att utveckla förutsättningarna för handeln.

I vår roll som handelsmyndighet ingår dessutom att ge stöd till utvecklingsländer genom handelsrelaterat utvecklingsarbete. Det sker bland annat genom kontaktpunkten Open Trade Gate Sweden som bistår exportörer från utvecklingsländer i deras handel med Sverige och EU.

Med våra utredningar och rapporter vill vi öka kunskapen om handelns betydelse för samhällsekonomin och för en global hållbar utveckling.

Kommerskollegium, september 2024. ISBN: 978-91-89742-42-0

